

1919-07-03

AFSENDER

Axel Salto

MODTAGER

Poul Uttenreitter

FAKTA

Dokumenttype:

Brev

Sprog:

Dansk

Generel kommentar:

Der indgik en oversættelse af Delacroix, "Forsøg paa en Ordbog over de skønne Kunster", i det tredobbelte nummer, der afsluttede tidsskriftets II. årgang.

Afsendersted:

Frederiksberg

Modtagersted:

Kerteminde

Omtalte personer:

Eugène Delacroix

Otto Gelsted

Poul Henningsen

Fredrik Nygaard

Arkivplacering:

Det Kongelige Bibliotek NKS 4722, 4

DOKUMENTINDHOLD

Axel Salto diskuterer omslaget til det næste nummer af Klingen og foreslår at oversætte et uddrag af Delacroix' dagbøger til det tredobbelte septemhernummer. Salto sender Uttenreitter nogle digte til vurdering, bl.a. et af Georg Nygaard, som Gelsted synes godt om.

TRANSSKRIFTION

3 - 7 - 1919

Kære Poul

Hvordan har du tænkt dig det Omslag til Klingen, der skal da vel en Tegning komponeres ind mellem Bogstaverne? sender du mig den senere; naa der er jo Tid nok vi kan jo tale om det i Kjerterminde. Hvis der paa Grund af P. Henningsens og din Art. skulde blive os tilsendt nogle Modartikler kunde der jo være Grund til at udsende et Julinumner da det Stof ikke kan vente men foreløbig synes jeg vi skal blive staaende ved Tanken om et 3^{dobbelt} Nr. Til dette har jeg tænkt at vi skulde bringe et Uddrag af Delacroix's Dagbog som kan oversættes nemt fra Tysk. Kender du den. Den er fuld af morsomt baade aktuelt og kunst- og literaturhistorisk Stof. Jeg har laant Otto Bogen, han er meget ivrig efter at faa det Stof frem. Var det ikke noget for dig at oversætte til nogle Sider af det (ev. 4 Sider)

Det er meget let Tysk (oversat fra Fransk); det rene Morskabslæsning. Ellers har vi faaet tilsendt et nyt Digt af Nygaard som efter Ottos Mening er virkelig godt, jeg har ikke set det. Endvidere har jeg faaet vedlagte anonyme Digt tilsendt. Vil du ikke sende det til Otto naar du er færdig med det saa kan han ogsaa tage Stilling til det. Endvidere sender jeg 4 Digte jeg lige nu modtog maaske du ogsaa vil sende dem videre.

Venlig hilsen

Din hengivne

Axel Salto

[vertikalt i venstre margin]:

Jeg havde selv tænkt at tegne Omslaget til den færdige 2den Aarg. Jeg har ogsaa syslet med det. Har du tegnet noget?

OMTALTE VÆRKER

Klingen II, 9, s. 2

Klingen II, 9, s. 3

Klingen II, 9, s. 4

KILDER TIL DANSK KUNSTHISTORIE

NY CARLSBERGFONDET

menhæng. Moderne Skulptur har lært os Ligegyldigheden for Overfladen og Troen paa den indre Ekspansion, som kun er synlig ad en sjælelig Omvej. Ganske det samme gælder Maleriets Ekspansion, og i Arkitekturen bliver Planen og Planens Afhængighed af Opstalten et fuldt afgørende, men fuldt ud usynbart Moment. Det synsmæssige er aldeles ikke det afgørende, men blot Bivirkningen, ad hvilken vi ganske vist i Almindelighed naar til Forstaaelsen af Værket. Det er dekadent og ganske i Traad med Overvurderingen af Skønhedsbegrebet, naar en Tids Kunstnere sætter det synsmæssige i Højssædet.

Forslag til Malerne om at studere Professor Hjelmsslevs geometriske Tegninger, fordi de ser smukke ud*) eller til Arkitekterne om at skabe tilsvarende Virkninger til Ingeniørernes Gasreservoirer, maa derfor tilbagevises som hvilende paa et falskt Grundlag. De geometriske Tegningers Værdi ligger deri, at man (ad Synets Vej) ved sjæleligt Arbejde og med de fornødne Forudskaber naar til de geometriske Sandheder, som skulde siges. Vi kan da kun beundre Dybden af disse Sandheder og den knappe og klare Form, hvorunder de bydes os. En Beundring af Tegningernes Udseende og de Figurer, de danner, er ufrugtbar. Thi vi ved, at de maa være smukke, da de er skabt uden noget Sideblik til Skønheden. Hvad Gasreservoirernes virkelige Værd angaar, da heron den naturligtvis paa deres ingeniørmæssige Godhed, og det gaar dem, som det gaar Flyvemaskinerne, deres Skønhed staar kun til en bedre teknisk Løsen fremkommer. Men de har naturligvis i Virkeligheden intet mistet i Værd, de synes os kun upraktiske og derfor stødende paa Baggrund af den nye Type. At man allerede har og stadig skaber noget til Gasreservoirerne svarende inden for Husbygningen, viser al praktisk Landbyggeri igennem Tiderne. Men har det noget med Arkitektur at gøre? Vi ved, at det er smukt, naar blot ikke Skønhedsansen er taget med paa Raad. Dette er det prækere Punkt ved de fleste moderne Landbygninger, og det staar, takket være skønhedsmæssig Indflydelse fra klogere Steder, ilde til for den nærmeste Fremtid.

Ved Siden af det skønhedsmæssige Moment, ser man atter og atter et andet Forhold fremdraget og gjort til Maalestok for Værdien af ydet Kunst, og det er Dybden af den menneskelige Følelse, der ligger bag Ydelsen. Følelsens Magt sættes endog saa højt, at man anser den for en sikker Garanti imod den videnskabelige Kunst, som man frygter, og man kan høre anskrevne Kritikere med Ængstelse hævde, at skal Ønsket om et videnskabeligt Arbejde i Kunsten vinde Sejr, saa maa først det erotiske Liv helt omlægges efter videnskabelige Principper — en underlig Insinuation imod Videnskabsmandens Form for erotisk Liv. Man ser ogsaa et Billede af Svaner, som parrer sig, fremhævet udelukkende paa Grund af dette Sujet ²⁾: fordi det behandler en saa stor Følelse³⁾. Om man nu gennemgik de fastslaaede store Kunstværker ud fra dette Synspunkt, da blev det sikkert med et pauvert Resultat. Vi vil stadig ikke lade os overbevise om, at det er Ørnen og Muslingeskallen

¹⁾ Dozent Wancher i Politiken: „Nogle Betragtninger om moderne Kunst.“
²⁾ V. W. i Klingen: „Star til Otto Gelsted og Poul Henningsen.“

og Johannes' Fromhed i Holdningen, der gør Bramantinos Billede til en lydlos Maskine, der gaar Dag og Nat, men det kan indses, at skal en Følelse lægges til Grund for Kunsten, saa egner Parringslysten sig udmærket paa Grund af sin Styrke og Magt over Sindene. Vi er her inde paa Livet af den eneste Maalestok, vi kan anvende for Følelsen, nemlig Styrken, Intensiteten. At tale om en Følelses Dybde eller Overfladiskhed er blot en Omskrivning, og i Kunst kan der selvsagt ikke blive Tale om en Sondring mellem god og ond Følelse, men kun imellem stærk og svag. Ser vi efter dette paa Romantiken, som vi foragter saa omhyggeligt, da staar Nutidens Papirer sandelig slet. Thi der kan ikke herske Tvivl om, at de dengang lagde et større Fond af stærke og alt opslugende Følelser i deres Arbejde end vi, som nærmest hælder til Anskuelsen »lidt af hvert«, lunken Følelse og halv Videnskabelighed.

Det er galt at stille den menneskelige Følelse op som Betingelse for Kunstydelsen, fordi Følelseslivet stort set ikke ejer nogen Mulighed for Udvikling. Kultur og Forfinelse er blot en Tilspidsning af Følelsen. Raahed og Godhed indtager den samme Plads som altid. Det erotiske Liv har ikke udviklet sig i Intensitet igennem Tiderne, hvorfor da kampe i dette døde Stof Hvis Maalet er at udtrykke den stærkeste menneskelige Følelse, saa er Kunstens Maal naaet med Negerskulpturen, og vi kan opgive Bestræbelserne.

At Kunstens Maal kunde være og en Overgang har været en Undersøgelse af den stærke (og svage) menneskelige Følelse, er der vistnok fra moderne Kunstnere, der vil anerkende. Men derved giver vi den realistisk psykologiske Kunst sin Plads som videnskabelig Kunst eller snarere som Videnskab — maaske en noget afsides Plads, fordi den Tid arbejdede saa lidt med Kunstens eget Væsen, med Elementerne og Kompositionen.

Vi ser den menneskelige Følelse for os som en Sø i Bevægelse, vi tænker os en ubevægelig Undergrund af Drift og Instinkt, medens Skønhedsfølelsen bevæger sig som Bølger oven over. Vi tror, at Bølgerne skrider frem og at der sker noget, men Fysiken lærer os, at hver Partikel blot gaar i en Cirkel, go at ikke en Draabe naar fra den ene Bred til den anden.

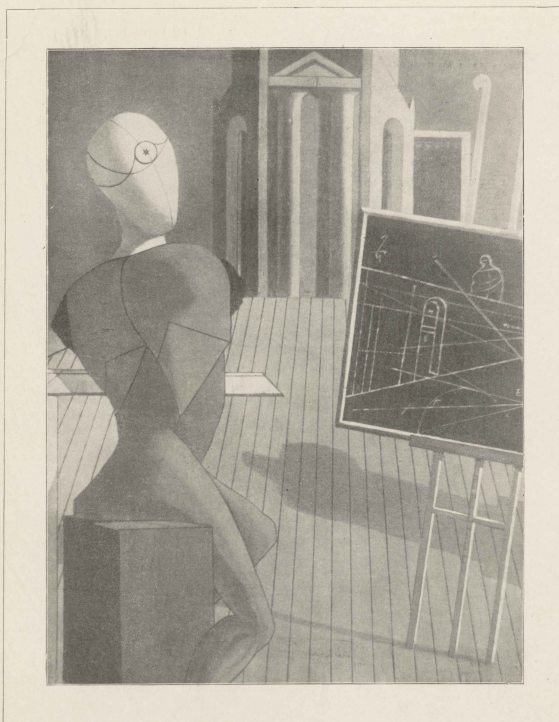
Det er nyttigere at fastslaa, at den Dekadence, hvorpaa vi tror saa fast og hvorom vi taler saa frit, den staar vi midt i. En Tid, hvor alt bygges op paa det synlig skønne, hvor Skoler styrter Skoler i Skønhedens Navn, hvor Skønheden i det tilfældige bragte Romantikerne til at fremstille det villet tilfældige. Den fattige Skønhed i Stedet for den rige. Den rene Stil har lokket os til rene Stiløvelser, Naivitets Skønhed til det villet naive, Skønheden i det gamle til det villet ældede. De stofflige Virkninger og Patinaen slog Benene fra os. Vi vidste ikke, at Verden ejer et Fond af Skønhed, som vi har forringet ved at beskæftige os med det og kun kan berige ved at lade haant om det.

Vi maa som Videnskaben bort fra det menneskelige og subjektive. Kun i det umenneskelige og Trangen til Abstraktion kan der spores et Fremskridt og gøres et Arbejde, hvis Facit ikke som nu ved enhver Opgørelse bliver Nul.

Poul Henningsen.

KILDER TIL DANSK KUNSTHISTORIE

NY CARLSBERGFONDET

„DYSMORPHISMEN“

I en Anmeldelse i »Fyns Venstreblad« af »Moderne Kunst og Sidskysgøds«, de fem Svar til Professor Salomonsen, fremhævede jeg Billedhuggeren Joh. C. Bjerg's og skrev:

»Han (Bjerg) indtager et Standpunkt, som det lidt vilde have været naturligt, om alle de Kunstnere havde indtaget, hvem Prof. Salomonsen søger at ramme. Professoren, der som det fremgaar af hans Svar i Politiken til Dr. Helweg, selv er let at saare, har jo nemlig — enten han har villet det eller ej — ikke

kunnet unlgaa med sine Betragtninger at fornærme en større Kreds af Kunstnere, hvis Fortjenester han er ude af Stand til at forstaa eller vurdere.« — I samme Retning udtalte Dr. Oluf Thomsen sig i et Indlæg i Politiken.

Hertil bemærker Professor Salomonsen i Tilskuerens Junihæfte, at det unægtelig forbavser ham en Smule, at nogle af de dysmorfhistiske Mestre formentlig har følt sig fornærmede over, at han har udtalt den Mening, at deres kunstneriske Ydelser

KILDER TIL DANSK KUNSTHISTORIE

NY CARLSBERGFONDET

gjorde et psykopatisk Indtryk, thi dels er vi jo saa at sige alle sammen en Smule psykiisk abnorme paa et eller andet Punkt, dels er der da intet krænkende i Betegnelsen.

Professoren har i Anledning af den Polemik, som hans psykopatiske Forskriver og arrogante Kunstbetragtninger har bragt ham op i, alvorligt (!) bestræbt sig for at finde en Glose, der i det videnskabelige Sprog kunde benyttes paa Patienterne (o: Dysmorphisterne)! Han har tænkt lidt paa »sindsvaklende«, men er ikke helt tilfreds; Dagligstalen derimod rummer en Righed paa adækvate Betegnelser: »skultræ«, »en Skrueløss«, »Fluer i Hovedet« o. s. v. — All dette er jo baade morsomt og aandfuldt og altsaa sidst af alt ment som nogen Fornærmelse — ligesaa lidt som Parallelen mellem moderne Kunst og Koprophi, »det sorgelige og frastødende Symptom, at Patienten spiser sine egne Ekstremiteter!« Her er det snarere Lægen, den rare Mand, der taler! —

I den samme Anmeldelse tillod jeg mig at spørge, hvad Professorens Mening var med at nævne »Le petit messager« i Forbindelse med det med saa stor Dygtighed organiserede Reklameapparat, der skal have befordret Sindssygen. Ikke noget Svar.

Derimod er Professoren ikke fri for at hovere over, at han ikke har faaet noget Svar paa sit Spørgsmaal om *Meningen med Dymorphismen i Plastik og Grafik*. Her er Rhodos! her skal I springe! »Hvis min lille Bog, overhovedet har haft nogen Fortjeneste,« skriver han, »saa er det just den, at begrænse Forhandlingen om den expressionistiske Kunst til Dymorphismen, til et enkelt og simpelt Spørgsmaal, der er af saa central Natur, at dets præcise Besvarelse rimeligvis vil indeholde Nogen til Forstaelsen af hele Retningen.« — Det kunde synes underligt, at overhovedet ingen, har følt Trang til at udtale det forløsende Ord, om ikke for andet saa for at hjælpe Professoren ud af hans Vanskeligheder.

Men det har sine Grunde: For at kunne besvare dette Spørgsmaal, maa man selvfølgelig først acceptere Begrebet Dymorphisme, et Ord, der er dannet af et græsk Adjektiv, der betyder *baade* vanskab og hæsliq. Men man kan dog godt erkende, at en Form er vanskab, uden at kunne erkende, at den er hæsliq.

I en Kritik — ligeledes i »Fyns Venstreblad«, den 26. Marts d. A. — har jeg søgt at paavise, at naar Professor Salomonsen (mærkeligt nok) anerkender Berettigelsen af den bekendte Rodin'ske Formel: *déformation da vrai en vue d'un reformement de l'expression* og i denne Sammenhæng bemærker, at alt afhænger af den kunstneriske Sans og Takt, med hvilken Formelen anvendes, har han her gjort en Indrømmelse, der river hele Grundlaget bort under hans Betragtninger. Diskussionen er hermed flyttet over paa et andet Felt, nemlig paa det æstetiske, hvor den hører hjemme; den psykopatiske Bestemmelse af det kunstneriske er overflødiggjort. Om et Kunstværk er frembragt af en syg eller af en sund, vil det aldrig være muligt at afgøre ud fra almindelige Synspunkter, men det er ogsaa indelig ligegyldigt. Det afgørende er, om den Brug, der er gjort af de kunstneriske Midler har ført til deres Maal, om Værket er lykkedes.

Hertil har Professor Salomonsen intet haft at bemærke, skønt den samme Kritik senere med megen Styrke blev gjort gældende i »de fem Svare«.

Naar man har fulgt den af Professor Salomonsen og hans Faktotum, den svenske Professor *Bror Gadelius* forarsagede Diskussion, synes der kun at være en Forklaring mulig paa deres Holdning, nemlig den af Professor Salomonsen selv antydede, hvor han skriver: det drejer sig om gamle, ensidigt trænede Hjerner Mangel paa Evne til at forstaa eller værdsætte det nye.

Betegnende for de æstetiske Kvalifikationer i disse medicinske Kredse, den Tankeløshed, hvormed der spilles med Problemerne, er navnlig et Brev fra Professor Gadelius til Professor Salomonsen, (Hospitalstidende, Nr. 15—1919), hvor det bl. a. hedder:

»Jag har frågat mig allvarligt (!) och med interesse . . . , hvarfor man med sådant föråkt vånder ryggen å naturen, och jag undrar om ej någon skuld kan såkas i den omständigheten, at människorna måst uppgifva sin tillfån med den moderna teknikkens hjälpmedel, fotografien och trefågrtrycket. Fotografien är ju hors concours och förmå med lätthet och i et ögonblick åstadkomma långt bättre saker ån hvad penna och ritstift med svett och möda lyckats framskapa. Ännu återstår färgen. Men ach: det er blott en tidsfråga när tekniken också eröfrar färgen. Konsten har af kulturen fördrifvits från sine ursprungliga betesmarker och söker nu med Picasso »ständigt nya vågar, ind i det förlofvade landet, som han sett från Nebos topp.« Ja, så har jag trott mig kunna förklara en del af den moderna konstens uppror mot naturen.«

Er det lykkedes Hr. Gadelius at finde nogle Taabeligheder frem hos visse expressionistiske Ordgydere, saa har han da til Gengæld i Linier som disse slaaet enhver Rekord.

Men ogsaa Professor Salomonsen har dokumenteret sig tilstrækkeligt; — der er efter hans Piece ingen Tvivl om, hvad han forstaa ved Kunst. Senere har han ganske vist været paa Grønningen og fundet Glæde ved en Del af de udsatte Arbejder, bl. a. en »naturtro Fisk« af Lofthus — men alligevel. Det lønner sig ikke at fortsætte med Diskussionen, hvis jeg har Ret i min Paastand om, at det er paa et æstetisk Grundlag den maa føres. —

Der er i Øjeblikket næppe nogen af vore kritiske Æsteter, der har Betingelse for bedre at blive hort end Docent *Vilhelm Wanscher*. Han ødelegger ganske vist bestandig Indtrykket af sig selv, men man glemmer det igen; han kan være uoplagt og skrive utilladelig sløjt, men i næste Omgang fyndigt og inspireret — smittende som ingen anden.

Det er derfor ærgerligt at maatte fastslaa, at Wanschers Kendelse i Striden om den moderne Kunst kun er egnet til at opnuentre Publikumme. Han hævder saaledes i en Kronik i Politiken for 3. April d. A.: »Kunstneren som skabende Aand«, at »Aanden vantrives«, og »Forklaringen er vel den, at man stadig har villet reformere Kunsten ad teknisk og naturalistisk Vej i Stedet for at give den en kunstnerisk naturlig Anvendelse og forædle dens menneskelige Værdier.«

At Aanden virkelig skulde vantrives under det rige Spil af Muligheder, der netop nu udfolder sig i Kunsten, er lidet troligt; men selv om det skulde være Tilfældet, er Forklaringen i hvert Fald forkert. Hvis vi ikke fastholder det tekniske i strengeste Forstand som Værdikriterium, saaledes at vi oplfatter en Forædling af det tekniske som en Forædling af Kunstens menneskelige Værdi, vil vi meget snart ende i den rene Slott-Møllerianisme. — For yderligere at understrege, hvordan han vil have sin Paastand om, at Aanden vantrives, forstaaet — og i Opposition til det expressionistiske Feltraab: »Bort fra Naturen!« — hævder Docent Wanscher, at »Naturen er skønnere end al Kunst(!), og at *Knud Rylhns* Billede fra Grønningen af »to Svaners Elskov i Fart gennem Vandet« skønt ikke helt godt alligevel er »mere kunstnerisk end det meste andet, fordi det er et stort Spn, han har malet.«

Jeg begriber ikke, hvordan Docent Wanscher efter dette har kunnet tillade sig at komme med et Hip til Dr. *Oluf Thomsen* for hans »typiske Lægmandssentimentalitet. Eller skulde Fagmandssentimentaliteten maaske være mere værd?

Paul Uttenreiter.

Hilsen fra Fredrik Nygaard.

Damperen.

Aa, Damper, stærke Damper,
tag mod min ellevilde Tak,
mens du til Skagerak mod Sommersøen stamper,
stamper, stamper —

Aa, hvor jeg elsker din koncise Form!
Jeg savner ingen lyrisk Fok og Klyver,
men gir min Sjæl for din Maskines Trods.

Aa, jeg forstaaer, at man kan græde,
naar man flyver — — —
„Kong Haakon“. Skagerak 1/2 1919.

Edinburgh.

Soldater,
Soldater,
Soldater.
En stolt By.
En Sten-By.
En frejdig, enerverende Kraftby
Plakater,
Plakater,
Plakater.
Farevel Edinburgh!
Edinburgh 1/2 1919.

Callander.

Skotlands stille Hojsommer.
De soldsede Bjerge.
Saa blaa — —

Den hede, gule Gyvel.
De svale Rhododendrons.
Sækkepiberne — —

Callander!
Lille By.

Dit runde Navn
skal steds slynge sig
forfriskende om mit Hjerter.

Her vakte to lattermidte Danskere
Ancaster Hotellets Harm
ved at hyle af Grin under Lunchen.

Og her forsogte samme Danskere
Tilnærmelser til skotske Piger,
idet de hev Chocolate
ind gennem Pigernes Vindu.

Lykke skabtes dog ikke,
trods megen Villighed
paa begge Sider.

Thi de komne Piger
lukkede pludselig Vinduet,
skrekkslagne!

Længe sad vi og stirred
paa det lukkede Vindu.
Hvad gik der for sig derinde?

Mon deres Fader,
som (det stod at læse paa Døren)
var en væmmelig *coal merchant*,
havde oplaget Flirten
og nu gav dem en ordentlig Omgang?
Gresl de og nød dog Skyllen,
eller —

Ak.
Aldrig vil Gaarden løses,
thi i Morgen for Daggy
fortæler vi jo Callander,
den lille By under Bjergene — —
Callander 1/2 1919.

3-7-1899

Kære Poul

Howdan har du tænkt dig det Omslag til Klingens, der skal da vil en Tegning komponeres ind mellem Propagandane!? under den mig den senere; naar det er jo Trud nok vi kan jo tale om det i Kjæsterminde. Hvis de paa Grund af P. Henningsens og den Art. skæbte blive os tilkommet nogle Modestikler kunde der jo være Grund til at indsende et Julenummer da det Stof ikke kan vente men foreløbig synes jeg is. skel blii staaende ved Tanken om et 3 delbet Nr. Til dette har jeg tænkt at vi skulde bringe et Uddrag af C. Lacroix's Dagbog som har oversattes nemt fra Tysk. Kendes du den. En e. fuld af morsomt bændt afklædt og skæmt- og literaturhistorisk Stof. I har læst Otto Rogens, kan se meget uovrig efter at fæe det Stof frem. Var det ikke noget for dig at oversætte til nogle Lede af det (ev. 4 Lede) til se meget til Tysk (oversat fra Frank); det om Morshals. Læsning. Eller har vi faaet tilkommet et nyt Bist af Nygaard som efter Ottos Mening er virkelig godt, jeg har ikke set det. Endvidere har jeg faaet vidtløst anonyme Bist tilkommet. Vil du ikke sende det til Otto naar du er vordig med det saa kan han ogsaa tage Stilling til det. Endvidere sender jeg 4 Bist jeg lige nu udstyger maaske det ogsaa vil sende dem videre.

Venlig Hilsen

Den hengivne
Karl Falck

Jeg kunde selv tænkt at fæe
Hvis det tyndt er muligt?
Omslaget til den første 2 del bet.